

नाटककार श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटकको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय एम.ए.नेपाली

दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि

प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

अर्जुन भट्टराई

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

नेपाली विभाग

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

२०६८

शोध निर्देशकको मन्तव्य

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्र अर्जुन भट्टराईले नाटककार श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटकको अध्ययन शीर्षकको यो शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधकार्यप्रति म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्नका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....

सह प्रा.रघुनाथ घिमिरे

(शोध निर्देशक)

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,

नेपाली विभाग,

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

मिति-२०६८ / /

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस

प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्व विद्यालय,मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागका छात्र अर्जुन भट्टराईले स्नातकोत्तर तह,दोस्रो वर्षको दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नु भएको नाटककार श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटकको अध्ययन शीर्षकको यो शोधपत्र सोही प्रयोजनको लागि स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

१.सह प्रा.तुलसीमान श्रेष्ठ
(विभागीय प्रमुख)

२.सह प्रा.रघुनाथ घिमिरे
(शोध निर्देशक)

३. .
(बाह्य परीक्षक)

मिति-२०६८ / /

कृतज्ञता ज्ञापन

मैले नाटककार श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटकको अध्ययन शीर्षकमा यो शोधपत्र तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा अति व्यस्त हुँदाहुँदै पनि आफ्नो अमूल्य समय उपलब्ध गराइ आवश्यक निर्देशन गर्नु हुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु श्री रघुनाथ घिमिरेप्रति म हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गर्ने रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभाग र विभागीय प्रमुख तुलसी मान श्रेष्ठप्रति म कृतज्ञ छु । शोध नायक श्री श्रवण मुकारुडले गरेको आवश्यक सहयोगप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु । त्यसै गरी शोधकार्यको क्रममा सामग्री सङ्कलन,शोधपत्रको टङ्कन सहित समय समयमा आवश्यक सल्लाह र उत्साह दिने मेरी श्रीमती सरस्वती दुङ्गानाप्रति म आभारी छु । साथै यस शोधकार्यका लागि आवश्यक सामग्रीहरू उपलब्ध गराइ सहयोग गर्ने रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस पुस्तकालय परिवार तथा प्रत्यक्ष वा परोक्ष रूपमा सहयोग गर्नु हुने अन्य सबैलाई हार्दिक धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु ।

अन्त्यमा श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटकको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि.रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,नेपाली विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

.....

अर्जुन भट्टराई
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस,
नेपाली विभाग,
प्रदर्शनी मार्ग,काठमाडौं

(१) त्रि.वि.दर्ता नं.

(२) परीक्षा क्रमाङ्क ४३२०

(३) मिति-२०६८ / /

विषयसूची

	पृष्ठ
अध्याय एक-(शोधपत्रको परिचय)	१-३
१.१ विषय परिचय	१
१.२ समस्या कथन	१
१.३ शोधको उद्देश्य	१
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	१
१.५ शोधको औचित्य	३
१.६ शोधको सीमाङ्कन	३
१.७ सामग्री सङ्कलन तथा शोधविधि	३
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	३
अध्याय दुई-(नाटककार श्रवण मुकारुडको जीवनी, व्यक्तित्व, कृतित्व र नाट्यप्रवृत्तिहरू)	४-२५
२.१ जीवनी	४
२.१.१ जन्म र जन्मस्थान	४
२.१.२ बाल्यकाल	४
२.१.३ शिक्षादीक्षा	४
२.१.४ आर्थिक अवस्था	४
२.१.५ पारिवारिक अवस्था	५
२.१.६ जागिरे जीवन	५
२.१.७ संस्थागत संलग्नता	५
२.१.८ स्वभाव	५
२.१.९ जीवनमा कहिल्यै नबिर्सने क्षण	६
२.१.१० साहित्य सिर्जनाको मुख्य प्रेरणा	६
२.१.११ भ्रमण	६
२.१.१२ प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू	७
२.१.१३ पुरस्कार तथा सम्मान	७
२.२ व्यक्तित्व	८
२.२.१ शारीरिक व्यक्तित्व	८
२.२.२ साहित्यिक व्यक्तित्व	८
२.२.२.१ कवि व्यक्तित्व	८
२.२.२.२ गीतकार व्यक्तित्व	८
२.२.२.३ नाटककार व्यक्तित्व	९
२.२.२.४ कथाकार व्यक्तित्व	९
२.२.२.५ समालोचक व्यक्तित्व	९
२.२.२.६ भूमिका लेखन व्यक्तित्व	९
२.२.२.७ लेखक व्यक्तित्व	१०
२.२.२.८ समाजसुधारक व्यक्तित्व	१०
२.३ नाट्यप्रवृत्तिहरू	११
२.३.१ विषयप्रवेश	११

२.३.२ प्रयोगवाद	११
२.३.३ प्रयोगवादी नेपाली नाटक परम्परामा श्रवण मुकारुड र उनको यलम्बर नाटक	१३
२.३.३.१ स्वैरकल्पनाको प्रयोग	१४
२.३.३.२ मिथकीय प्रयोग	१६
२.३.३.३ सामाजिक विकृति विसङ्गतिप्रति तीव्र व्यङ्ग्य	१८
२.३.३.४ नारी समस्यामूलक लेखन	२१
२.३.३.५ अङ्क तथा दृश्यहीन नाटक रचना	२३
२.३.३.६ सङ्क्षिप्त नाटकवस्तु प्रयोग	२३
२.३.३.७ थोरै पात्र र परिचय नभएका पात्रको प्रयोग	२३
२.३.३.८ गीतिकवितात्मक भाषाशैलीको प्रयोग	२३
२.४ निचोड	२५
अध्याय तीन-(नाटकको सैद्धान्तिक स्वरूप र नेपाली नाटकको विकास क्रम)	
३.१ नाटकको परिचय	२६-३८
३.१.१ नाटकसम्बन्धी पूर्वीय मान्यता	२६
३.१.२ नाटकसम्बन्धी पाश्चात्य मान्यता	२७
३.१.३ नेपाली साहित्यमा नाटकको परिभाषा	२८
३.१.४ निचोड	२८
३.२ नाटकका तत्त्व	२९
३.२.१ कथावस्तु	२९
३.२.२ पात्र	३०
३.२.३ संवाद	३१
३.२.४ भाषाशैली	३१
३.२.५ वातावरण	३२
३.२.६ उद्देश्य	३२
३.३ नाटकका भेद	३३
३.३.१ सुखान्त नाटक	३३
३.३.२ दुःखान्त नाटक	३३
३.४ नेपाली नाटकको विकासक्रम	३४
३.४.१ पहिलो चरण (वि.सं. १९४४-१९८५)	३५
३.४.२ दोस्रो चरण(वि.सं.१९८६-२००२)	३५
३.४.३ तेस्रो चरण(वि.सं.२००३-२०१५)	३६
३.४.४ चौथो चरण (वि.सं.२०१६-२०२९)	३६
३.४.५ पाँचौँ चरण (वि.सं.२०३० देखि हालसम्म)	३७
अध्याय चार-(नाटककार श्रवण मुकारुडको यलम्बर नाटककृतिको विश्लेषण)	
४.१ विषय परिचय	३९
४.२ कथावस्तु	४१
४.३ चरित्र चित्रण	४४
४.४ संवाद	५५
४.५ द्वन्द्व	५८
४.६ वातावरण	५८

४.७ भाषाशैली	५९
४.८ उद्देश्य	६१
४.९ अभिनेयता	६२
४.१० शीर्षक सार्थकता	६२
४.११ निष्कर्ष	६२
अध्याय पाँच-(उपसंहार)	६४-६८
५.१ अध्यायगत सार	६४
५.२ निष्कर्ष	६४
५.३ उपलब्धी	६५
५.४ कमजोरी	६६
५.५ अध्ययनका थप विषय	६६
सन्दर्भ ग्रन्थ सूची	६७-६८

शब्द सङ्क्षेपीकृत रूप

आई.ए.	इन्टरमिडियट अफ आर्टस्
एम.ए.	मास्टर्स अफ आर्ट्स
एस.एल.सी.	स्कूल लिभिङ्ग सर्टिफिकेट
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
जि.प्र.का.	जिल्ला प्रशासन कार्यालय
ने.प्र.प्र.	नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान
ने.रा.प्र.प्र.	नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान
पृ.	पृष्ठ
बी.ए.	ब्याचलर अफ आर्टस्
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
वि.सं.	विक्रम सम्वत्